

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Усов Максим Анатолійович

УДК 330.322.54 (043)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ПРИВАБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОЗРОБОК**

Спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)
07 – управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Усов М. А.

Науковий керівник: Сударкіна Світлана Петрівна, кандидат економічних
наук, професор

Харків – 2019

*Згідно з рішенням
першого спеціалізованого
дисертационного
вченого секретаря
спеціалізованої вченої
ради ДДУ.050.02.*

Prof. Sushchenko A.P.

АННОТАЦІЯ

Усов М. А. Економічне обґрунтування інвестиційної привабливості науково-технічних розробок. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» (07 – управління та адміністрування). – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, 2019.

У дисертації здійснено поглиблення теоретичних положень, методичних підходів та науково-прикладних рекомендацій щодо оцінювання інвестиційної привабливості НТР на промислових підприємствах.

Досягнення мети підтверджується вирішенням поставлених завдань щодо: дослідження понятійно-термінологічного апарату теорії інвестицій щодо визначення базових понять інвестиційних вкладень; дослідження ролі управління конкурентоспроможністю інноваційно-інвестиційного проекту та визначення факторів впливу на його інвестиційну привабливість; дослідження методичного інструментарію багатофакторної оцінки інвестиційної привабливості інноваційно-інвестиційних проектів щодо визначення впливу факторів на результативний інтегральний показник; обґрунтування принципів відбору інноваційно-інвестиційних проектів з урахуванням оптимізації їх параметрів та специфіки; розробки науково-методичного підходу щодо комплексного оцінювання впливу факторів на впровадження інноваційних проектів.

Для вирішення поставлених завдань використано такі загальнонаукові та спеціальні методи: наукові методи економічної теорії у галузі інвестування з використанням абстрактно-логічного підходу в процесі вивчення економічних процесів і явищ, зокрема такі: наукового узагальнення (при визначенні сутності та класифікації інвестиційних проектів), діалектичний метод (при визначенні місця та ролі інвестиційної діяльності серед інших видів звичайної діяльності підприємства), історичного та системного підходів (при вивченні світового досвіду та визначенні етапів розвитку методик аналізу інвестиційних проектів, заснованих на принципах

діалектики, єдності і цілісності), класифікації, порівняння, наукової абстракції, системного і комплексного аналізу (при розробці методики аналізу інвестиційних проектів на підприємствах), економіко-математичного моделювання (при розрахунку показників ефективності інвестицій), економічного та багатокрокового компонентного аналізу.

Основні положення наукової новизни дисертації полягають у такому.

Удосконалено:

- економічну сутність дефініції «інвестиційна привабливість проекту», що на відміну від існуючих трактувань враховує не лише можливості і обмеження вкладень інвестиційних коштів, та здатність підприємства привертати увагу інвестора, а й акцентує на ефективному їх освоєнні для забезпечення реалізації різнорівневих інтересів, що сприяє розширенню та актуалізації базису теорії інвестицій;

- складові механізми управління конкурентоспроможністю інноваційно-інвестиційного проекту, які, на відміну від інших, базуються на формуванні певної послідовності етапів оцінювання фінансово-економічного стану при визначенні інтегрального показника інвестиційної привабливості, з урахуванням впливу факторів мікро-, мезо- та макросередовищ в їх взаємозв'язку, що дає змогу комплексно оцінити ефективність впровадження проекту;

- методичний інструментарій щодо оцінки впровадження інноваційно-інвестиційних проектів, які, на відміну від існуючих, засновані на принципах відкритої системи з урахуванням вагомості її параметрів, що дає змогу визначити вплив кожного фактору на інтегральний показник інвестиційної привабливості проекту та сприяє обґрунтуванню заходів щодо їх реалізації на засадах комплексного підходу;

Набули подальшого розвитку:

- методичний підхід щодо оптимізації та компонентного оцінювання інноваційно-інвестиційного потенціалу відкритих систем (Т. Сааті), що на відміну від існуючих передбачає визначення рівня інвестиційної привабливості на засадах максимізації параметрів, що входять у систему, що дає змогу сформулювати принцип

відбору науково-технічних розробок з урахуванням їх специфіки та синергетичного потенціалу проектів;

- науково-методичний підхід щодо комплексного оцінювання інвестиційної привабливості інноваційних проектів та НТР підприємства, який, на відміну від існуючих, базується на визначенні значущості та рівня витрат на їх впровадження, на засадах скринінгового експрес-аналізу з урахуванням стохастичності, факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ, застосування якого підвищує точність та достовірність оцінок в процесі прийняття рішень щодо використання інноваційно-інвестиційних ресурсів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості та доцільності використання наукових положень і прикладних рекомендацій для обґрунтування інвестиційних проектів та НТР підприємств.

Основні результати досліджень отримали практичне застосування в наукових установах та підприємствах, зокрема: ТОВ «Тубний завод» (м. Харків, довідка № 01-03/80 від 13.11.2018 р.), НТМЕЦ «Екосистема» (м. Харків, акт № 91 від 4.02.2019 р.), ХДАВП (м. Харків, довідка № 301/1540 від 16.08.2019 р.).

Результати дисертаційної роботи використано в навчальному процесі кафедри економіки і маркетингу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» при викладанні дисциплін: «Проектний аналіз», «Управління проектами», «Бізнес-проектний аналіз», «Потенціал і розвиток підприємства» для студентів спеціальності 075 «Маркетинг» та 051 «Економіка» (м. Харків, акт від 10.10.2019 р.).

Ключові слова: поняття інвестицій, методи аналізу інвестиційних проектів, інвестиційна привабливість, критерії оцінки інвестиційної привабливості, інвестиційний потенціал, оцінювання ефективності інвестицій, економічне обґрунтування інвестиційних проектів.

SUMMARY

Usov MA Economic substantiation of investment attractiveness of scientific and technical developments. - Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 08.00.04 "Economics and Management of Enterprises (by types of economic activity)" (08 - Economic Sciences). - National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkov, 2019.

The dissertation deepens theoretical provisions, methodological approaches and scientific and applied recommendations for assessing the investment attractiveness of the RTD at industrial enterprises.

Achievement of the goal is confirmed by the decision of the set tasks concerning: research of the conceptual and terminological apparatus of the theory of investment in determining the basic concepts of investment investments; research on the role of managing the competitiveness of an innovation investment project and identifying the factors influencing its investment attractiveness; research of methodological tools of multifactor evaluation of investment attractiveness of innovation-investment projects to determine the influence of factors on the effective integral index; substantiation of principles of selection of innovation-investment projects taking into account optimization of their parameters and specificity; development of a scientific and methodological approach to comprehensive assessment of the impact of factors on the implementation of innovative projects.

To solve these problems, the following general and special methods were used: scientific methods of economic theory in the field of investing using an abstract-logical approach in the study of economic processes and phenomena, in particular the following: scientific generalization (with defined entities and classification of investment projects), dialectical method (in determining the place and role of investment activity among other types of ordinary activities of the enterprise), historical and systematic approaches (in studying the world experience t determination of stages of development of methods of analysis of investment projects based on the principles of dialectic, unity and integrity),

classification, comparison, scientific abstraction, systemic and complex analysis (in the development of methods of analysis of investment projects in enterprises), economic and mathematical modeling (in the calculation of indicators of investment efficiency), economic and multi-step component analysis.

The main provisions of the scientific novelty of the thesis are as follows.

Improved:

- the economic essence of the definition of "investment attractiveness of the project", which, in contrast to existing interpretations, takes into account not only the possibilities and limitations of investment funds, and the ability of the company to attract investor attention, but also emphasizes the effective development of them to ensure the realization of multi-level interests, which contributes to expansion actualization of the basis of the theory of investment;

- components of the mechanism for managing the competitiveness of an innovation-investment project, which, unlike others, are based on the formation of a certain sequence of stages of evaluating the financial and economic condition in determining the integral indicator of investment attractiveness, taking into account the influence of micro-, meso- and macroenvironmental factors in their environment. a framework that enables a comprehensive assessment of the effectiveness of project implementation;

- a methodological toolkit for evaluating the implementation of innovation and investment projects, which, unlike the existing ones, are based on the principles of an open system, taking into account the weight of its parameters, which allows to determine the impact of each factor on the integral indicator of the investment attractiveness of the project and facilitates substantiation the principles of a comprehensive approach;

Have further developed:

- methodical approach to optimization and component evaluation of innovation and investment potential of open systems (T. Saati), which, unlike the existing ones, involves determining the level of investment attractiveness on the basis of maximizing the parameters included in the system, which allows to form the principle of selection of scientific and technical development taking into account their specificity and synergistic potential of the projects;

- scientific and methodological approach to the complex evaluation of investment attractiveness of innovative projects and enterprise research and development, which, unlike the existing ones, is based on determining the significance and level of costs for their implementation, on the basis of screening express analysis taking into account stochasticity, internal and external factors, internal and external factors the use of which enhances the accuracy and reliability of evaluations in the decision-making process regarding the use of innovative investment resources.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility and expediency of using scientific provisions and applied recommendations to substantiate investment projects and the research of enterprises.

The main results of the research have been put to practical use in scientific institutions and enterprises, in particular: Tubny Plant LLC (Kharkiv, reference # 01-03 / 80 dated 13.11.2018), NTMEC Ecosystem (Kharkiv, act # 91 dated February 4, 2019), KhDAVP (Kharkiv, reference No. 301/1540 dated August 16, 2019).

The results of the dissertation were used in the teaching process of the Department of Economics and Marketing of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" in teaching the disciplines: "Project Analysis", "Project Management", "Business Project Analysis", "Potential and Development of Enterprise" for students in the specialty 075 "Marketing" and 051 "Economy" (Kharkiv, act dated 10.10.2019).

Keywords: concept of investment, methods of analysis of investment projects, investment attractiveness, criteria of assessment of investment attractiveness, investment potential, evaluation of investment efficiency, economic justification of investment projects.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях

1 Усов М. А. Экономическое обоснование инвестиционной привлекательности научно-технических разработок / М. А. Усов // Вестник НТУ «ХПИ». Технический прогресс и эффективность производства. – Харків : НТУ «ХПИ», 2003. – № 20. – С. 82–84.

2 Усов М. А. Проблемы финансирования инвестиционных проектов по Харьковскому региону / М. А. Усов // Вестник НТУ «ХПИ». Технический прогресс и эффективность производства. – Харків : НТУ «ХПИ», 2004. – № 27. – С. 87–90.

3 Усов М. А. Оценка коммерческой привлекательности инвестиционных проектов / С. П. Сударкина, М. А. Усов // Вестник НТУ «ХПИ». Технический прогресс и эффективность производства. – Харків : НТУ «ХПИ», 2005. – № 58. – С. 163–165.

Здобувачем надано методичні рекомендації для вирішення проблем прийняття рішень про інвестиційну привабливість інноваційних проектів

4 Усов М. А. Питання оцінки ефективності інновацій в галузі енергозбереження [Електронний ресурс] / С. П. Сударкіна, М. А. Усов, О. М. Кітченко // Проблеми системного походу в економіці – Київ : НАУ. – 2008. – Т. 2. – № 6.

Режим доступу до журн.: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/EP5AE/article/view/4018>

Здобувачем обґрунтовано актуальність використання запропонованого методу у високотехнологічних та наукоємних галузях.

5 Усов М. А. Сутність інвестиційної привабливості, як напрям залучення інвестиційних ресурсів [Електронний ресурс] / М. А. Усов // Ефективна економіка. – 2018. – № 8. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/8_2018/153.pdf

6 Усов М. А. Понятійний апарат та склад інноваційно-інвестиційного комплексу / М. А. Усов // Вісник НТУ «ХПИ». (економічні науки). – Харків : НТУ «ХПИ», 2018. – № 19 (1295). – С. 68-71.

7 Усов М. А. Інвестиційна привабливість інноваційних проектів [Електронний ресурс] / М. А. Усов, О. О. Гавриць, С. В. Сусліков // Електрон. наук. журн. : Приазовський економічний вісник. – 2019. – № 2 (13). – С. 189 – 194. – Режим доступу: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/32.pdf

Здобувачем запропоновано створення на підприємстві ради з інноваційних проектів, що є першою необхідною сходинкою перебудови структури управління для прискорення і підвищення ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності.

8 Усов М. А. Використання модернізованого методу оптимізації цільових споживчих функцій під час обґрунтування застосування технологій нетрадиційної

відновлюваної енергетики / С. В. Сусліков, О. О. Гаврись, М. А. Усов // Інвестиції: практика та досвід. : наук.-практ. журн. – Миколаїв : ЧНУ, 2019. – № 13. – С. 24-29.

Здобувачем запропоновано і апробовано модернізований метод оптимізації цільових споживчих функцій, за основу якого взято метод ієрархій Т. Сааті по раціоналізації вибору технологій нетрадиційної відновлюваної енергетики.

9 Усов М. А. Оцінювання економічної ефективності інвестицій / М. А. Усов // Вісник НТУ «ХПІ». (економічні науки). – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – № 23 (1348). – С. 145–148.

10 Усов М. А. До питання застосування методу аналізу ієрархій / М. А. Усов // Вісник НТУ «ХПІ». (економічні науки). – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – № 24 (1349). – С. 144–147.

***У зарубіжному науковому виданні, яке включене до міжнародних науко
метричних баз***

11 Усов М. А. Проблемы комплексной оценки инвестиционной привлекательности инновационных проектов / С. П. Сударкина, М. А. Усов // Международный научный журнал ISJ Theoretical & Applied Science. – Казахстан, Тараз, 2018. – № 2 (58). – С. 46–52.

Здобувачем запропонована концепція оптимізації інноваційно-інвестиційних проектів на засадах комплексного підходу.

В розділі колективної монографії

12 Усов М. А. Міжнародне співробітництво в рамках інвестиційно-інноваційної діяльності / Менеджмент, маркетинг та інтелектуальний капітал в глобальному економічному просторі : кол. монографія / під. ред. : П. Г. Перерви. – Харків : НТУ «ХПІ», 2012. – С. 520–533.

Здобувачем запропоновані заходи для здійснення сприятливого інноваційного клімату на промислових підприємствах.

За матеріалами конференцій

13 Усов М. А. Пути повышения эффективности инвестиций в промышленность. / М. А. Усов // Тезисы XI Междунар. научно-практич. конф: «Информационные технологии: наука, техника, технология, образование, здоровье». – Харьков, 2003. – С. 40.

14 Усов М. А. Підвищення інвестиційної привабливості підприємства, як напрямок залучення інвестиційних ресурсів / М. А. Усов // Тези XIX Міжнар. наук.-практ. конф. «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я». – Харків : НТУ «ХП», 2011. – С. 100–103.

15 Усов М. А. Підвищення інвестиційної привабливості підприємства, як напрямок залучення інвестиційних ресурсів / М. А. Усов // Тези XX Міжнар. наук.-практ. конф. «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я». – Харків : НТУ «ХП», 2012. – С. 194.

16 Усов М. А. Інновації в економіці / М. А. Усов // Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. – Житомир : ЖДТУ, 2014. – С. 385–386.

17 Усов М. А. Задание метрики в задачах классификации экономических объектов / М. А. Усов, Федоров А. А. // Тезисы I Международной Научно-практической конференции «Инновации в науке, производстве и образовании» [Электронный ресурс]. – Калининград : РИА, 2015. Режим доступа к журналу: <https://cyberleninka.ru/article/n/zadanie-metriki-v-zadachah-klassifikatsii-ekonomicheskikh-obektov>

Здобувачем запропоновано нові заходи близькості, які відображають співвідношення між порівнюваними виробами.

18 Усов М. А. До питання планування багатоваріантного виробництва / А. А. Федоров, М. А. Усов // Тези XXIV Міжнар. наук.-практ. конф. «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я». – Харків : НТУ «ХП», 2016. – С. 111–114.

Здобувачем запропоновано використовувати критерій оптимізації, де

мінімізується кількість характеристик (детальних та технологічних).

19 Усов М. А. До питання планування багатоваріантного виробництва / М. А. Усов // Тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання». – Харків : НАНГУ, 2016. – С. 296–298.

20 Усов М. А. Застосування математичних методів і підходів щодо оптимізації показників інвестиційних планів / М. А. Усов, С. В. Сусліков // Тези XXVII міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я». – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – С. 365.

Здобувачем виділено метод аналізу ієрархій (МАІ), в якому поряд з математичним апаратом закладені і психологічні аспекти, що є невід'ємною частиною поля невизначеності при прийнятті рішення.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОЗРОБОК НА ПІДПРИЄМСТВАХ	12
1.1 Понятійний апарат, сутність та склад інвестиційної привабливості	12
1.2 Методичні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості підприємств та проектів	43
1.3 Способи застосування методів інвестиційного аналізу при обґрунтуванні доцільності НТР на підприємствах	56
Висновки до першого розділу	73
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ У ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	75
2.1 Стан інвестиційних та інноваційних процесів в промисловості	75
2.2 Систематизація факторів, що формують інвестиційну привабливість в Україні	96
2.3 Методичний інструментарій щодо оцінки інвестиційної привабливості інвестиційних проектів на промислових підприємствах	127
Висновки до другого розділу	157
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОЗРОБОК НА ПІДПРИЄМСТВАХ	159
3.1 Вибір та обґрунтування методів та критеріїв оцінки інвестиційної привабливості проектів промислових підприємств	159
3.2 Аналіз даних з обраного масиву проектів промислових підприємств та структуризація за рівням витрат	179
3.3 Розрахунок критерію ефективності масиву проектів промислових підприємств	185
Висновки до третього розділу	193
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	198
ДОДАТКИ	220